

תקשורת ודמוקרטיה – בגרות לחינוך המיוחד

משך הבחינה: 90 דקות לא כולל תוספת זמן

מבנה הבחינה ומפתח הערכה: בשאלון זה שני פרקים:

פרק ראשון – אנסיון חזותי – קטע לא מוכר.

ענה על ארבע (4) מתוך שש (6) השאלות (6-1). 20 נקודות לשאלה, סה"כ 80 נקודות לפרק.

פרק שני – ענה על ארבעה (4) מתוך שבע (7) השאלות (7-13). 5 נקודות לשאלה, סה"כ 20 נקודות לפרק.

חומר עזר מותר בשימוש: אין.

הוראות מיוחדות: יהיו שתי צפיות בקטע החזותי, בתחילת המבחן וכעבור 15 דקות אחרי שהתלמידים עברו על שאלות החלק הראשון.

המבחן כתוב בלשון זכר אך הוא מיועד לבנות ולבנים כאחד!

ענו על ארבע (4) מתוך שש (6) השאלות (6-1). 20 נקודות לשאלה, סה"כ 80 נקודות לפרק.

"הדחה פוליטית ופחדנית": יעקב ברדוגו התפטר מגל"צ בשידור חי (כתבה ששודרה בתאגיד כאן 11 בתאריך 11.2.22, כתבתו של עופר חלפון)

צפו בכתבה שלפניכם והשיבו על השאלות

<https://www.youtube.com/watch?v=0buA2RueaG4&t=51s>

שאלה 1

א. הסבירו את המושגים "חופש הביטוי" ו"בג"ץ קול העם" (10 נק').

חופש הביטוי- החופש שניתן לאזרח לפרסם ולחלוק עם אחרים בכתב, בקול ובתמונה את מה שבנפשו ובמוחו.

בג"ץ "קול העם" - בשנת 1953 ציווה שר הפנים ישראל רוקח לסגור את ביטאונה של המפלגה הקומוניסטית "קול העם", לאחר שפורסם שם כי ממשלת ישראל מתכננת לשלוח מאות אלפי חיילים שיילחמו לצד הכוחות האמריקנים בקוריאה. במאמר דעה זה נטען כי "מדינת ישראל מספסרת בדם החיילים". השופט העליון שמעון אגרנט שפסק בעתירה שהגישו עורכי הביטאון, ביטל את הפסילה. בדבריו הסתמך על האמור במגילת העצמאות בדבר השתתת המדינה על "יסודות חירות והבטחת חופש המצפון" וקבע כי ייסוג חופש הביטוי רק כאשר יתקיים מבחן של ודאות קרובה לפגיעה ממשית ורצינית באינטרס מוגן אחר" – למשל שלום הציבור או ביטחון המדינה. בהתייחס למקרה האמור הוא טען כי לא מדובר במקרה שכזה.

מבחן הוודאות הקרובה הפך לעיקרון יסוד בפסיקת בתי המשפט הישראליים. במקרה זה נקבע כי דברי העיתונים אין בהם כדי לפגוע בשלום הציבור, והם נפתחו שוב.

ב. הדגימו כיצד המושג "חופש הביטוי" בא לידי ביטוי בקטע בו צפיתם.

הסבירו האם הדחת ברדוגו מגל"צ דומה למקרה של הסגירה של ביטאון "קול העם"? (10 נק').

חופש הביטוי של ברדוגו נפגע מעצם הדחתו מתפקידו כשדרן ברדיו. התלמיד יכול לטעון שההדחה דומה לסגירת קול העם – בשני המקרים מדובר בעיתונאים אשר הגבילו את חופש הביטוי שלהם בעקבות התבטאויות שלא היו מקובלות בקרב הממשל. עם זאת, ניתן לקבל תשובה בה התלמיד טוען שהמקרים אינם דומים, כיוון שלא הייתה טענה שהתבטאויותיו של ברדוגו פוגעות בביטחון המדינה. שתיתשובות מקובלות.

א. הסבירו מהי "צנזורה עצמית/פרטית",
הסבירו שתי (2) סיבות אפשריות לצנזורה מסוג זה? (10 נקודות)

צנזורה עצמית/פרטית – צנזורה שמופעלת מטעמים אידיאולוגיים, מסחריים, פוליטיים ואחרים

שמעויות או מצניעה מידע ודעות שאינם לרוחה.

הסיבות האפשריות לצנזורה מסוג זה הן:

1. אינטרסים כלכליים: מניעת פרסום ממניעים כלכליים, כלומר שיקולי רווח והפסד כספיים

של כלי התקשורת. אינטרסים אלו יכולים להיות של:

* מפרסמים - כאשר כלי תקשורת ירצה לפרסם מידע שעלול לפגוע באחת החברות

המפרסמות אצלו יכול להיות שלא יעשה זאת מחשש שלא יגיע אליו פרסום.

* רייטינג - כלי תקשורת הנמצאים בבעלות פרטים וממומנים על פרסומות, מושפעים מכך.

כתוצאה מכך תקשורת פרטית שואפת לפנות לקהל רחב ככל האפשר ועוסקת בנושאים

המעניינים ציבור רחב ולא דווקא בנושאים החשובים.

* בעלויות צולבות - כלי התקשורת המסחרים נמצאים בבעלותם של אנשים/חברות

שברשותם גם חברות אחרות. במקרה כזה, הם לא יפרסמו ידיעות שליליות של חברות

אחרות שבבעלות הבעלים של כלי התקשורת.

* קשרי מסחר - בעלי אמצעי התקשורת הם אנשי עסקים הנמצאים בקשרי מסחר עם אנשי

עסקים אחרים. גם כאן האינטרס העסקי עלול למנוע פרסום שלילי על חברות שבעליהן

קשורים בקשרי מסחר עם בעלי אמצעי התקשורת

2. אינטרסים פוליטיים: מניעת פרסום מטעמים הקשורים ליחסיו של בעל אמצעי התקשורת

עם השלטון או לנטייתו הפוליטית של כלי התקשורת. אינטרסים אלו יכולים לנבוע מ:

* נטייה פוליטית של כלי התקשורת - חלק מאמצעי התקשורת מחזיקים בעמדות פוליטית

מסוימת ולא יאפשרו לקולות מבפנים להביע אידיאולוגיה מנוגדת.

* יחסי עיתונאי פוליטיקאי: העיתונות ניזונה ממידע שחלק רב ממנו מגיע מהממשלה

ומוסדותיה. הממשלה מצדה מעוניינת בפרסום הישגיה ובהסתרת מחדליה. מצב זה יוצר

יחסי גומלין מורכבים הגורמים לעיתונאים לגמול לפוליטיקאי המוסר מידע לעיתונאי ע"י

מניעת פרסום בלתי מחמיא לפוליטיקאי או מפלגתו.

* אמצעי תקשורת ממלכתיים - נמצאים בבעלות המדינה וממומנים מכספי הציבור,

כפופים לחוק השידור הציבורי, המטיל תכתיבים מסוימים.

3. שיקולים מוסריים - למרבית כלי התקשורת יש קווים אדומים באשר לפרסומים הנוגעים

לחיייהם הפרטים של פוליטיקאים וידוענים בעיקר בנוגע לנטייתם המינית ומצב בריאותם.

ב. הסבירו כיצד אחת (1) הסיבות שצינתם באה לידי ביטוי על פי הקטע בו צפיתם (10

נקודות).

ברדוגו טוען שהסיבה להדחתו היא אינטרסים פוליטיים הנובעים מנטייה פוליטית של

כלי התקשורת. ממלאת מקום מפקד התחנה אינה מאפשרת לשדרנים בתחנה להשמיע

את קולם. בכתבה נרמז הקשר גם ליחסי עיתונאי פוליטיקאי: התחנה הצבאית היא תחת

סמכותו של שר הביטחון, ש"זכה" להרבה ביקורת מצד ברדוגו בטרם הודח.

שאלה 3 :

- א. ציינו והסבירו שלושה (3) מהקריטריונים לערכיות חדשותית (על פי גלטונג ורוגה) (10 נקודות).
- ב. הדגימו כיצד אחד (1) מהקריטריונים שצינתם יכול להסביר את פרסום הכתבה בה צפיתם.
- נמקו תשובתכם.

ממד הזמן : האירוע תואם את מועד ההופעה או הפרסום בכלי התקשורת. כך ברור שדיווחי תנועה אינם מעניינה של העיתונות היומית, ואם התיישנו - גם אינן מעניינים של עורכי מהדורת החדשות הטלוויזיונית. לעומת זאת הם רלוונטיים לרדיו ולעיתונות הרשת.

סף הערך : כל אירוע נמדד ביחס לאירועים דומים שדווחו לאחרונה. למשל, אירוע ביטחוני ללא נפגעים בתקופה שבה רווחים דיווחים כאלה לא יזכה לאזכור או דיווח באופן מצומצם. לעומת זאת, אם במשך תקופה ארוכה לא יהיו כל דיווחים על אירועים ביטחוניים, הרי גם אירוע מזערי יזכה לתשומת לב תקשורתית רבה.

בהירות : אמצעי התקשורת מעדיפים לדווח על אירועים שהגדרתם ברורה. אירועים שהמידע עליהם אינו בהיר דיו לא ידווחו כלל או ידווחו באופן שולי.

קרבה תרבותית ורלוונטיות : אירוע יזכה בסבירות רבה לדיווח, אם העיתונאים סבורים שהוא מתכתב היטב עם עולם הערכים של קהליהם. נראה שכלל התקשורת בישראל תדווח בהרחבה על אירוע של אלימות כלפי יהודים במדינה כלשהי או על זכייה אולימפית של ספורטאי יהודי או ישראלי לשעבר.

התאמה לציפיות : אמצעי התקשורת מדווחים בדרך כלל על שורת נושאים קבועה פחות או יותר (למשל מהלכים פוליטיים, חדשות ספורט וחידושים טכנולוגיים). לעומת זאת, הם יפסלו את הטיפול בנושאים אחרים שיוגדרו "בלתי הגיוניים" (למשל עדויות להימצאות ישויות על-טבעיות על פני כדור הארץ, נושא שיטופל - אם בכלל - במדור הזוטות).

"הפתעה" – אירועים צפויים שהם בלתי צפויים מבחינת העיתוי, הממדים והמשמעות. כך ייכבד של כחצי שעה בהגעת הרכבת בימי חול אינו נושא משמעותי דיו לדיווח חדשותי, אבל ייכבד כזה ביום שישי בצהריים, שמונע מחיילים להגיע הביתה או מדתיים להגיע למחוז חפצם לפני כניסת השבת, יזכה לסיקור רב ומשמעותי.

המשכיות אירוע שהצליח לחדור פעם אחת את מחסום הברירה של מערכות החדשות, יוסיף ויקבל תשומת לב תקשורתית גם בהמשך. כך למשל, אם נודע שאדם חלה במחלה אקזוטית, העיתונאים ינסו לאתר אנשים נוספים שחלו באותה מחלה, ולעיתים גם חשד לה יזכה לסיקור תקשורת.

"הרכב" או מבנה : העורכים בכלי התקשורת מעוניינים לספק לקהלים שלהם מגוון ידיעות מתחומים שונים. לפיכך, בכל הפורמטים התקשורתיים, לצד ידיעות שאינן מחלוקת על חשיבותם לקהלים רחבים, תמצאו מגוון ידיעות מתחומים שונים, לרבות סיפורים פיקנטיים ואקזוטיים, תיאורי נופים ואווירה ועוד.

אירועים הקשורים למדינות עילית : כשמדובר בחדשות חוץ, התקשורת במדינות המערב מעוניינת בעיקר באירועים שקורים במדינות כמו ארצות הברית או בבירות מערב-אירופיות. כך למשל, טקס חלוקת פרסי קולנוע בהוליווד יקבל תשומת לב רבה יותר בתקשורת העולמית מאשר טקס

דומה שמתקיים בדרום-מזרח אסיה. אפשר להסביר זאת במעמדה הרם של ארצות הברית בכלל ושל תעשיית הקולנוע שלה בפרט, וכן בכמות המאסיבית של אמצעי תקשורת ואנשי תקשורת השהים דרך קבע בהוליווד.

מתן עדיפות לאירועים שאנשי עילית משתתפים בהם – אנשים רמי מעלה שזוכים לסיקור מתמיד גם בהיבטים לא רשמים של חייהם. כך חייה הפרטיים של משפחת המלוכה הבריטית מעניינים קהלים ברחבי העולם המערבי, כשם שהציבור במדינת לאוס מתעניין בחיים הפרטיים של חברי האליטה הפוליטית המקומית, לרבות יחסיהם עם בני משפחתם. בני המשפחה הופכים לעיתים לדמויות ציבוריות בפני עצמן, כמו הילרי קלינטון או מישל אובמה. גם ידוענים מעולם הבידור מביאים איתם כתבי חדשות, שלעיתים אף גובים תשלום כדי לבקר באירועים מסוימים, שכן עקב ביקורם אירועים אלה יזכו לסיקור תקשורתי.

האנשה – אמצעי התקשורת מעדיפים לעסוק בסיפורים ובעיות דרך סיפוריהם האישיים של בני אדם. ובהקשר זה אין הבחנה בין פשוטי עם לבין אנשים חשובים. "שליליות" – אמצעי התקשורת מעדיפים לדווח על אירועים שליליים, ולכך סיבות רבות. אירועים שליליים הם חד-משמעיים יותר, קצרים יותר ומפתיעים יותר. מעבר לכך, עצם הדיווח החדשותי על "אירועים שליליים" טומן בחובו מסר אופטימי: אם החדשותי והנדיר הוא שלילי, משמע הדברים שהשגרה - זו שאינה ראויה לדיווח תקשורתי - היא טובה. התלמיד יכול להדגים ערכים מתאימים. למשל: ממד הזמן, סף ערך, שליליות, קרבה תרבותית.

שאלה 4:

א. הסבירו מהי "תיאוריית סדר היום".

הסבירו את שלושת (3) "סדרי היום" הקיימים על פי התיאוריה (10 נק').

תיאוריית סדר היום- תיאוריה שבוחנת את הדומיננטיות של התקשורת בקביעת סדר היום הציבורי וסדר היום במוסדות אחרים, דוגמת המוסד הפוליטי. תקשורת המונים משפיעה על הציבור ובעצם אומרת לו על מה לדבר או לחשוב.

שלושת סדרי היום: סדר יום תקשורתי, סדר יום ציבורי וסדר יום מוסדי/פוליטי

ב. הסבירו איזה מסדרי היום בא לידי ביטוי במקרה החדתו של ברדוגו מגל"צ.

נמקו על פי הקטע בו צפיתם (10 נק').

ניתן לקבל 2 תשובות נכונות:

סדר יום פוליטי/ מוסדי: חבר הכנסת מהליכוד, אמיר אוחנה, הצהיר שהוא יחרים את תחנת גלי צה"ל ולא יתראיין בה, ואף קורא לחברי כנסת נוספים לעשות כמותו בעקבות ההדחה של השדר ברדוגו.

סדר יום תקשורתי: כל הכתבה עוסקת בדיווח על סוגיה העוסקת בתקשורת עצמה: את הקולות של מי משתיקים ואת משמיעים, וכתוצאה מכך, מהם הקולות שאותם שומע הציבור.

שאלה 5:

א. הסבירו מהו ה"חוק להגנת הפרטיות". בתשובתכם התייחסו להבדל בין "עניין ציבורי" ל"עניין לציבור" (10 נק).

החוק להגנת הפרטיות- אומר כי לא יפגע אדם בפרטיות זולתו ללא הסכמתו. הוא כולל שני ממדים- האחד, זכותו של אדם למרחב פיזי או וירטואלי שאי אפשר לחשוף אותו ללא הסכמתו המפורשת. מדובר על גופו של אדם ועל רכושו, למשל ביתו או עסקו בבעלותו. מדובר גם על מרחבים וירטואליים הנחשבים פרטיים, כמו תכתובות אימייל או קבוצות פייסבוק סגורות. הממד השני מתייחס למידע שקשור לאדם: זכותו של אדם להישאר בלתי מזוהה במרחב הציבורי, וכן שסוגים שונים של מידע יימצאו אך ורק ברשותו, או ברשות מי שניתנה לו לגביו הרשות להחזיק במידע שכזה (פיננסי, רפואי וכו'). עניין ציבורי - הציבור זכאי לקבל מידע שיש בו עניין ציבורי, שיש לו השלכות על חייו. למשל חלוקת תקציב המדינה, פעילות חברת המים או החשמל, מדיניות ממשלה בנושאים שונים ועוד. עניין לציבור – מה שמעניין את הציבור אך לא בהכרח בעל השלכות על חייו, הכוונה לרכילות וכד'. אין חובה על פרסומו.

ב. הסבירו האם הדחתו של יעקב ברדוגו מתפקידו כשדר בגלי צה"ל הוא עניין לציבור או עניין ציבורי? נמקו על פי הקטע בו צפיתם. (10 נק').

עניין ציבורי- פלורליזם תקשורתי, ביקורת על הממשלה ועל מערכת המשפט הם עניין ציבורי כיוון שיש השלכות על החיים הפרטיים של אזרחי המדינה, כל אזרח זכאי לקבל ייצוג לדעותיו בתקשורת, ואם הן מושתקות – יש כאן עניין ציבורי.

שאלה 6:

א. הסבירו שני (2) הבדלים בין שידור ציבורי לשידור מסחרי.
ב. הדגימו את אחד (1) ההבדלים שציינתם על פי הכתבה בה צפיתם.

שידור מסחרי	שידור ציבורי
עם חדירת הערוצים הפיראטיים בשנות ה 80, גברה הדרישה לערוצים מסחריים.	• הצורך בתעמולה נגד התעמולה הערבית בזמן מלחמת ששת הימים.
	נסיבות הקמה

- התנגדות בן גוריון.

פיקוח	רשות השידור	הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו
מקורות מימון	אגרה ממשלתית	פרסומות ומכירת תוכניות

מטרת	• קידום החינוך. • שידורים בשפה הערבית. • טיפוח אזרחות טובה. • קיום שידורים ליהודי התפוצות.	• מניעת שידורים פיראטיים. • מניעת מונופול של הטלוויזיה הציבורית. • עידוד התרבות והיצירה הישראלית. • השתלבות במרחב הבינלאומי.

בתשובה לסעיף ב' התלמיד יכול להתייחס לדבריו של ברדוגו "לעזאזל השידור הציבורי" כיוון שגליץ אינה נחשבת לשידור מסחרי אלא ציבורי, בו אחת המטרות היא השמעת מגוון הקולות הפלורליסטיים במדינה, טיפוח אזרחות טובה וביקורתיות. לטענתו, השתקת קולו מהווה פגיעה ביסוד מטרות אלו. בנוסף, תקציב התחנה מגיע מתקציב ביטחון המדינה = כספי ציבור. הציבור מממן את התחנה ולכן הוא מצפה שתשמיע גם את דעותיו ותייצג אותן. התלמיד יכול לגם להתייחס לפלטפורמת השידור של הכתבה בה צפינו – כאן 11, שקם מתוקף חוק השידור הציבורי, ועצם שידור הכתבה מהווה שמירה על הפלורליזם ומתן ביטוי למגוון דעות בציבור הישראלי.

פרק שני - ענו על ארבעה (4) מתוך שבע (7) השאלות (7-13) . 5 נקודות לשאלה, סה"כ 20 נקודות לפרק.

7. הסבירו מהן "זכויות מתנגשות". תנו דוגמא הממחישה תופעה זו.

זכויות מתנגשות מצבי קונפליקט בין זכויות של אזרח בחברה דמוקרטית. במילים אחרות, מתן חופש ביטוי לאחד עלול לפגוע כאמור הן בזכות שניתנת לאדם לשמור על שמו הטוב, ושניתנת

5) לעיתים לחברה כולה שחוששת לביטחונה בשל חשיפת מידע סודי שיגיע לגורמים עוינים. (נקודות).

8. הסבירו מהו "ברווז עיתונאי" ותנו דוגמא.

מקורות יכולים גם לתרום "ברווז עיתונאי"- העברת מידע שגוי לכלי התקשורת.

האמון העיוור במקור שמביא להיעדר בדיקתן של עובדות גורם לעיתים לכלי התקשורת לפרסם מידע בלתי נכון בעליל.

9. הסבירו מהו "ספין תקשורתי" ותנו דוגמא.

ספין או סחריר תקשורתי הוא מצב בו מקורות מפיצים מידע שמטרתו הסחת דעת, הטיית תשומת הלב התקשורתית לנושא אחר מזה שהיא עוסקת בו בנקודת זמן מסוימת.

10. הסבירו את המושג "תיאטרון הטרור" והסבירו מהי הדילמה בפניה עומדים אמצעי התקשורת בעת סיקור אירוע טרור.

תיאטרון הטרור הוא מושג שטבע גבי וימן במאמרו בו הוא טוען כי אירוע טרור הוא חסר חשיבות אם הוא אינו מסוקר ע"י אמצעי התקשורת.

היום ארגוני טרור רבים מבינים זאת, והם מתכננים את פעולותיהם לפי שיקולים תקשורתיים, מפעילים מערכת של יחסי ציבור ודוברות, מפיצים חומרים לתקשורת. התקשורת בדילמה כיצד יש לסקר אירועי טרור אלו – מצד אחד: זכות הציבור לדעת וכמובן שיש עניין ציבורי וגם עניין לציבור באירועים אלו, אך מן הצד השני, יש בסיקור גם משום זריעת אימה בקרב הציבור ובכך התקשורת מסייעת למחבלים להשיג את מטרותיהם, ולקדם את האינטרסים שלהם.

11. הסבירו את המושג "הסתה". הסבירו מהו העונש הקבוע בחוק לאדם המפרסם דברי הסתה.

הסתה - היא פיתוי לדבר עבירה, ניסיון לשכנע אדם/ אנשים לבצע מעשה שלילי, בדרך כלל פשע.

דברי הסתה הם ביטויים אשר עלולים, בדרגה גבוהה של סבירות, להביא לפגיעה באדם או במספר אנשים. ביטויים כאלה קרויים "ביטויי מעשה" משום שקשה להבחין ולומר ביחס אליהם היכן נגמר הביטוי והיכן מתחיל המעשה.

העונש: "המפרסם קריאה לעשות מעשה אלימות או מעשה טרור, או דברי שבח, אהדה או עידוד למעשה אלימות או טרור, ושיש אפשרות ממשית שיביא לעשיית מעשה אלימות או טרור, דינו מאסר עד חמש שנים".

12. הסבירו מהו "חוק איסור לשון הרע". ציינו שתי (2) הגנות שיש לעיתונאי מפני תביעת לשון הרע.

חוק לשון הרע הקיים בישראל אוסר על השמצתו של אדם בציבור ועל השפלתו, וגם כאשר לא נאמרו דברים בגנותו, ישנו איסור לפרסם מידע שעשוי לפגוע במשרתו או בעסקו.

הגנות אפשריות:

1. אמת דיברתי – על הכותב להוכיח שדבריו אמת.
2. עניין ציבורי – חייבת להיות חשיבות ציבורית לדברים בנוסף להיותם אמיתיים שני תנאים אלה חייבים להתקיים כשמדובר בפרסום עובדות.
3. תום לב - כשמדובר בכתבת דעה , הכתב רשאי לטעון שפעל מתוך חובה חברתית או מוסרית ועשה זאת בתום לב).

13. הסביר מהו "הדגם הישראלי המעורב", ציינו את שני הדגמים שמרכיבים אותו. (5 נק')

הדגם הישראלי המעורב הוא דגם הפיקוח המקובל בישראל והוא משלב בין עקרונות הדגם האוטוריטרי (סמכות בלתי ניתנת לערעור של השלטון להטיל צנזורה על התקשורת) ובין דגם האחריות החברתית (צנזורה עצמית של התקשורת).

בנושאים של בטחון המדינה - השלטון/צבא/ צנזורה קובעים מה מותר ומה אסור לפרסם על מנת לא לפגוע בבטיחות המדינה ובכל נושא אשר אינו קשור לבטיחות המדינה- המדינה סומכת על התקשורת ומאפשרת לה חופש ביטוי.